

“YAŞAM SEVİNCİMİZİ TAZELEMELERİ AÇISINDAN SANAT BÜYÜK BİR GÜCE SAHİP”

♦♦♦

Pandemi döneminde sanatın ne kadar kıymetli bir özgürlük alanı olduğunun daha iyi anlaşıldığını söyleyen Arter'in Kurucu Direktörü Melih Fereli, yaşam sevincimizi tazelemek açısından da sanatın büyük bir güce sahip olduğuna dikkat çekiyor. Fereli ile pandeminin sanat üzerindeki etkilerini, Arter'in pandemiye rağmen hayata geçirdiği etkili işleri, yakın gelecekte ziyaretçiler ile buluşacak yeni projeleri ve sanatta NFT teknolojisini konuştuk.

2020 yılının Mart ayında küresel pandemi, Türkiye’de ekonomik ve sosyal hayatı neredeyse durma noktasına getirdi. Kültür-sanat kuruluşları da belli bir süre ziyaretçilerini ağırlamaktan mahrum kaldı ancak sanat şaşırtıcı bir hızla sosyal hayatın merkezine yerleşti. Çevrim içi sergiler, konserler tüm dünyada yoğun ilgi gördü. Bu ilgiyi neye bağlıyorsunuz, nasıl değerlendiriyorsunuz?

Pandeminin kültür-sanat dünyasına olumsuz etkileri çok büyük oldu; Arter de bundan nasibini aldı maalesef, ama Mart-Haziran 2020 dönemindeki “toplukapanma hâli” dışında kapılarını açık tutmayı başarabildi. Ben bu durumu, Koç Topluluğu’nun genetiğindeki “direnme ve her şeye rağmen varoluşu sürdürülebilirlik” kararlılığının güçlü bir kanıtı, önemli bir söylem olarak değerlendiriyorum.

Sorunuzu cevaplamama temel oluşturan bir düşüncemi paylaşmak isterim: Kültür-sanat üretiminin her anlamda en geniş özgürlük alanı olduğuna inanıyorum; insanların kültür-sanat kurumlarının varoluşu felsefeleri ve sunduğu programlarla ilişkilenerken bu özgürlük alanının sağladığı başlıca anlatım biçimlerini keşfetmeye ve özümsemeye ihtiyaç duyduğunu gözlemliyorum.

Pandeminin hayatımıza getirdiği kısıtlamalar, özgür düşüncenin insanlara ifade ettiği zenginliğe duyarlılığın ve bu bağlamdaki farkındalığın yükselişini tetikledi; hâl böyle olunca, ilgi artışı kaçınılmazdı! Özgürlüğün olduğu yerde insan olacaktır; insanın olduğu yerde de özgürlüğe talep en doğal sonuçtur. Bu bağlamda Arter, vizyonu ve programıyla farklı görüşlerin ifade bulabilmesine belirleyici bir görünürlük sağlamayı sürdürmektedir.

Türkiye’de pandemi nedeniyle kapanmalar başladığında, Kurucu Direktörü olduğunuz Arter’in yeni binasına taşınmasının üzerinden yaklaşık 7 ay geçmişti. Diğer müzeler gibi siz de birkaç ay kapalı kaldıktan sonra yeniden kapılarınızı açtınız. Ancak pandemideki dalgalı seyrin etkileri nedeniyle sosyal hayat uzun süre eski canlılığına kavuşamadı. Kültür-sanat mekânlarında ve özelde Arter’de bu dönemlerde neler yaşandı?

Arter’in kuruluş felsefesini hatırlatmak isterim: Sanatın tüm disiplinlerini kapsayacak programıyla herkes için erişilebilir, canlı ve sürdürülebilir bir kültür ve yaşam platformu yaratmak. Fiziksel olarak buluşmanın mümkün olmadığı pandemi döneminde birçok kurumun, unutulma kaygısı içine düştüğünü ve neredeyse bir “dijital diyare”ye dönüşen yarışma hâlinde, programlarının uygun olsun olmasın her unsurunu çevrim içine taşıma gayreti içinde hareket ettiğini gözlemledik.

Sürdürülebilirlik Arter’in de temel ilkelerinden biri, ancak Arter bu süreçte sakin kalıp önce düşünmeyi ve sonra eyleme geçmeyi tercih etti; böylece kendini olumlu bir şekilde ayırttırdı. Elbette biz de pek çok etkinliğimizi çevrim içi platformlara taşıdık, ama pandeminin yol açtığı hassasiyetleri inceleyerek, etkileşime öncelik veren ve bu zor döneme özgü evden katılım senaryolarımızla örtüşen yeni etkinlik tiplerini kurgulamaya özen göstererek!

Bu bağlamda birkaç örnek vermek isterim:

- Koleksiyondan farklı video işleri bir araya getirerek “#evdeçal” isimli video seçkileri hazırlayıp bunları web sitemiz üzerinden erişime açtık.
- Çocuk atölyelerimizi, “Hareket Atölyeleri”ni, rehberli turlarımızı ve “Çağdaş Sanat Seminerleri”ni dijital ortama taşıdık.
- “Evden Anlat” adında yeni bir çevrim içi etkinlik serisine başladık.
- Çağdaş müzik üretimini tüm boyutlarıyla ele alan uluslararası müzik etkinliğimiz “Arter Yeni ve En Yeni Müzik Festivali” son iki seneden beri koşullar gereği çevrim içi ortamda gerçekleşiyor.
- Ayrıca bu süreçte, “Arter Araştırma Programı” kapsamındaki çalışmaları çevrim içi ortamda sürdürerek kültür üreticilerinin, kendi çalışma alanlarına dair araştırmalarını geliştirmelerine destek olmak bizim için kıymetli bir deneyimdi.

Pandemi boyunca izleyicilerimizle ekranları başında kurduğumuz birlikteliği, kapılarımızı yeniden açtığımız döneme taşınan olumlu tezahürleri de oldu elbette. Artık erişilebilirliğin boyutları bizim için değişmişti; fiziksel olarak bir araya gelebildiklerimiz ve coğrafi sınır gözetmeksizin bulduğumuz izleyicilerimizle çok sesliliğimizi sadece programımızda değil, dijital mecralar üzerinden de yaşattık ve yaşatmaya da devam ediyoruz. Hâlen sürdürdüğümüz çevrim içi rehberli turlarımız üzerinden İstanbul’a uzak coğrafyadan katılımcılarla bir araya gelmeye devam ediyoruz farklı bir kazanım oldu bizler için.

Arter; pandemi etkileşime önem veren etkinliklerle ziyaretçisiyle buluşmaya devam etti.

Son dönemde başlayan birçok yeni çağdaş sanat sergisinin küratöryel yaklaşımında pandemiden izler dikkat çekiyor. İnsanlığı bu kadar derinden etkileyen bir gelişmenin konsept ve seçkilere yansımalarının olması da çok doğal. Gerek küratöryel yaklaşımda gerekse çağdaş sanat üretiminde bu etkilerin nasıl ve ne yönde olduğunu sizden dinleyebilir miyiz? Bu dönemde ortaya konan eserlerde hangi duygular, düşünceler, mesajlar öne çıkıyor? Bunların geleceğe dönük izdüşümleri neler olabilir?

Tahmin edeceğimiz üzere Arter’in program içeriği çok önceden belirlenmektedir; çalışmalarımızı uzun soluklu hazırlıklarla yürütmek sanatsal olduğu kadar, lojistik ve finansal anlamda da elzem. Bizler açısından da açıklanması zor bir duyarlılıkla hareket ediyor olmalıyız ki on yılı aşan geçmişimizde düzenlediğimiz sergilerin pek çoğu sanki olacakları önceden görebildiğimizi iddia edebilecek kadar güncel bir karaktere sahipti.

Pandemi döneminde yaşadığımız içe dönüklük hayatın ve varoluş nedenlerimizin daha çok sorgulanmasına yol açtı; değer yargılarımızın iktidarlar tarafından bizlere dayatılan içi boş kavramlara dönüştüğüne tanık olduk. İnsana ve doğaya, sevgi ve saygıya, adalet ve özgürlüğe odaklanmayan hiçbir şeyin gerçekte kıymetli olmadığına ayırdına varmaya başladık galiba...

Sanatın çok kıymetli bir özgürlük alanı olduğuna sohbetimizin başından değinmiştik; kendinizi ifade edebilmek, yaşam sevincimizi tazelemek açısından da sanatın büyük bir güce sahip. Yeni sergilerimizin hemen hepsinin kürasyonunda yaşamışlıklarla hesaplaşmaya dönük adı konmamış alt sezgisel bir duygu ve düşünce bileşkesi bence mutlak var; hep de olacaktır, eminim!

Pandemi nedeniyle bunun daha kuvvetli görünür ve algılanır olması, sadece biz küratörlerin değil belki de toplulumuzun tümünün böyle bir ruh hâli içinde olmasının kaynaklanıyor galiba.

Son birkaç yılda sanat alanında en fazla dikkat çeken başlıklardan biri de kripto sanat. Sanat dünyasında NFT eserlere mesafeli yaklaşan uzmanlar da var, bunların geleceğe damga vuracağını düşünenler de... Sizin yorumunuz nedir; bu gelişmeler müzeciliği nasıl etkileyebilir?

Bu konuyu tartışmadan önce NFT’nin özünde bir tür tapu, “benzeri olmayan bir dijital sertifika” olduğunu hatırlatmak isterim. Kripto ve sanat sözcüklerinin birlikte kullanılmasının “sanatsal bir akım” gibi tanımlanmasına katılmadığımı ayrıca belirtmeliyim. 2008 yılında çıkan kripto para Bitcoin’in yol açtığı bir kültür oluştu. Sanat piyasasındaki aktörlerin pek çoğunun sanatçıların çıkarlarına hizmet etmekten uzaklaştığına dair şikâyetlerin arttığı bir ortamda, sanatçılar da geleneksel aracılığa gerek bırakmayan “blockchain” teknolojisinin sanat dünyasının tüm disiplinlerine uyarlanabilmesi ihtimaline odaklandılar.

Tüm sanat disiplinleriyle ilgili yaratı süreçlerinde karşılaşılan kopyacılık ve sahtecilik sorunlarına etkin bir çözüm olması nedeniyle “blockchain” teknolojisi pek hızlı benimsendi. Bu teknolojiyi kullanan NFT platformları sayesinde sanatçıların yaptıkları, mevcut “aracılı sistem”e ciddi bir alternatif oluşturan ve sanatçilerin kendilerinin doğrudan muhatap olabileceği aracısız yeni pazarlarda kolay erişilebilir, daha çok görünür duruma geldi.

“Biriciklik” anlamında sağladığı korumanın ötesinde, bu sertifikasyon sisteminin çok önemli bir avantajı daha dikkat çekti: Yapıtların el değiştirmesinin takibinin mümkün kılınmasıyla, ilk satıştan sonraki el değiştirme süreçlerinde oluşan fiyat artışlarından sanatçıların da pay alabilmesine olanak sağlanabilecekti. Bu kazanımları sağlaması nedeniyle NFT’yi önemsiyorum.

Ancak NFT bağlamında yaratılan furyanın sürprizlerinden biri yapay zekânın sanatsal üretim süreçlerine çok daha yoğun bir şekilde katılımı oldu bence. Bilgisayar teknolojisi dijital sanat üretiminde zaten on yıllardır kullanılmakta; bir görüşe göre sanatçıyı bir tür “konfigüratör” pozisyonuna indirgeniy yazılımlar belli bir tema etrafında varyasyonların üretimini kolaylaştırıcı oldu. Bunların “benzersiz” sertifikasyonu koleksiyonların varyasyonlar arasında istediklerini sadece kendilerinin edinebilmesine imkân veren yeni bir cazibe alanı yarattı.

Özetle, NFT teknolojisinin sağladığı “biriciklik” sayesinde dijital üretimin artacağını düşünüyorum; öte yandan bu sertifikasyon yönteminin daha önce değindiğim avantajlarının, alışageldiğimiz fiziksel üretim süreçlerine de çeşitli yararları olacağı kanısındayım. Müzecilik tehdit altında mıdır? Bence hayır ve asla! İnsan doğası gereği güçlü sosyalleşme ortamlarına her zaman ihtiyaç duyacaktır; bu açıdan müzeler teknolojiyi akıllı bir biçimde kullanarak sanatın, bilimin, tarihin keyifle deneyimlenebileceği çekim merkezleri olmayı sürdüreceklerdir.

“NFT platformları sayesinde sanatçıların yapıtları, mevcut ‘aracılı sistem’e ciddi bir alternatif oluşturan ve sanatçıların kendilerinin doğrudan muhatap olabilecekleri aracısız yeni pazarlarda kolay erişilebilir, daha çok görünür duruma geldi.”

18-24 Mayıs’ta Müzeler Haftası’nı kutluyoruz. Çağdaş müzecilik anlayışıyla kurulan Arter, bu yaklaşım doğrultusunda pandeminin zorluklarına rağmen sergilere paralel etkinliklerini ve “bir müzeden fazlası olma” iddiasını sürdürdü. Önümüzdeki dönemde Arter’de bu eksende neler göreceğiz?

Arter, farklı sanat disiplinlerini bir araya getiren programıyla çok çeşitli ilgi alanlarına sahip insanları buluşturan bir kültür-sanat alanı olmayı, her yaşta izleyici için davetkâr bir tutumla devam ettiriyor. Müzeler Haftası’nda izleyicileri iki yeni sergiyle karşıyoruz: Eda Berkmen’in küratörlüğünü üstlendiği “Koyun Koyuna” başlıklı grup sergisi ve Selen Ansen’in küratörlüğündeki “Ahmet Doğu İpek: Başımızda Siyahtan Bir Hale” sergisi.

Yine Dünya Müzeler Günü’ne paralel olarak, “Bill Fontana: İo’nun Yeni Sesi”ne odaklanan bir çevrim içi sergiyi ve OyunBu isimli grup sergisindeki eserlerin de aralarında yer aldığı koleksiyonumuzdan 97 yapıtı Google Arts & Culture platformu aracılığıyla dijital ortamda izleyicilerle buluşturacağız.

Hepimizi pek sevindirecek bir gelişme ise fiziksel katılım gerektiren etkinliklere duyulan özlemi telafi etme yolunda paydaşlarımızla yapacağımız iş birliklerimizi mayıs ayından itibaren yeni projeler üzerinden hayata geçirmek olacak. Bu bağlamda fazla ayrıntıya girmeden bazılarının adlarını zikretmek isterim:

- Border_less sanat kitapları fuarı
- Tonedmelisma Festivali açılış konseri (NRW-Stiftung, Goethe Institut desteğiyle)
- TEV Birsan-Özcan Ulucan konseri
- “Ninth Wave” Performans Projesi (Bavarian State Ministry for Science and Art, Goethe Institut, Stiftung Kagel-Burghardt desteğiyle)
- “Silent Echoes Notre Dame” Ses Enstelasyonu (Bill Fontana, Centre Pompidou/IRCAM iş birliğiyle)
- Jerfi Aji - Scriabin albümü lansman konseri

Bu vesileyle tüm Koç Topluluğu çalışanlarını sevdikleriyle birlikte Arter’de ağırlamaktan büyük mutluluk duyacağımızı belirtmek isterim.

Pandemi nedeniyle bunun daha kuvvetli görünür ve algılanır olması, sadece biz küratörlerin değil belki de toplulumuzun tümünün böyle bir ruh hâli içinde olmasının kaynaklanıyor galiba.